

Turizam kao faktor preobrazbe općine Dobrinj

Vuk Tvrtko Opačić *

U radu je prikazana preobrazba općine Dobrinj na otoku Krku pod utjecajem turizma. Posebno su analizirane tri skupine posljedica turizma kao faktora preobrazbe: uloga u demografskom razvoju, u socioekonomskom prestrukturiranju stanovništva, te u transformaciji naselja. Najjače je naglašena uloga turizma u transformaciji naselja, zatim u diferenciranom demografskom razvoju naselja uz more i naselja u unutrašnjosti te naposljetku u razvoju gospodarstva. Može se zaključiti da već sada turizam predstavlja čimbenika preobrazbe općine Dobrinj, iako njegova uloga nije toliko naglašena kao u turistički razvijenijim područjima otoka Krka.

ključne riječi: općina Dobrinj, otok Krk, otočni turizam, periferija, socioekonomsko prestrukturiranje, transformacija naselja, stanovi za odmor i rekreaciju

Tourism as a Transformation Factor of Dobrinj Municipality

This work presents the transformation of Dobrinj municipality on the island of Krk under the tourism influence. Three groups of the consequences of tourism influence as a transformation factor have been particularly analysed: a role in demographic development, that in socio-economic restructuring, and that in settlement transformation. The role of tourism in settlement transformation is most strongly manifested, then its role in a differentiated demographic development of the coastal and inland settlements, and, finally, that in economic development. We can conclude that tourism already represents a transformation factor of Dobrinj municipality, although its role is not so pronounced as in the areas of the island of Krk where tourism is more developed.

Key Words: Dobrinj municipality, island of Krk, island tourism, periphery, socio-economic restructuring, settlement transformation, second homes

UVOD

Otok Krk primjer je prostora na kojem je turizam jedan od najznačajnijih faktora suvremene socioekonomske transformacije. Turizam na otoku nije ravnomjerno raspoređen, što proizlazi iz njegovih prirodnogeografskih, ali i iz društveno-gospodarskih karakteristika. Općina Dobrinj dugo je bila "po strani" od

* Vuk Tvrtko Opačić, znanstveni novak – Geografski odsjek, Prirodoslovno - matematički fakultet, Marulićev trg 19/11, 10000 Zagreb, Hrvatska/Croatia, e-mail: vtopacic@yahoo.com

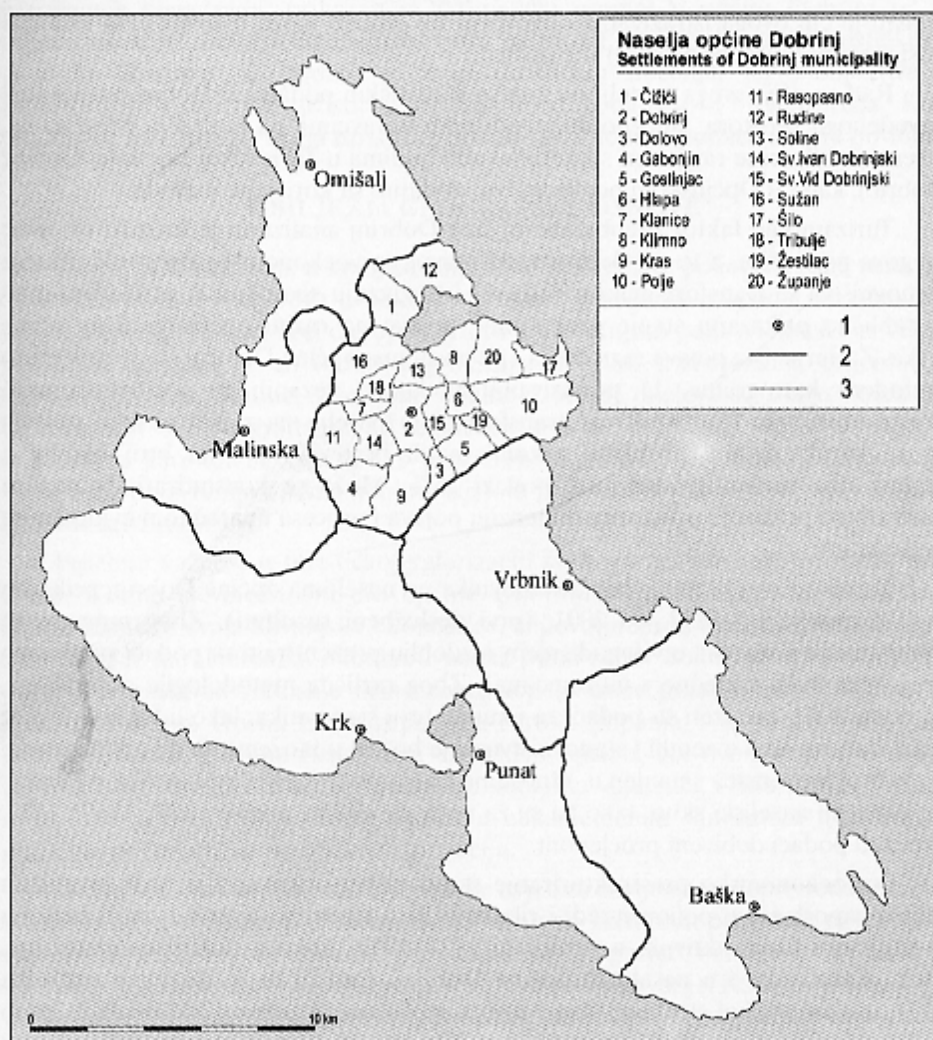
glavnih turističkih impulsa na otoku. Posljednjih godina sve se više počela ostvarivati ideja o turizmu kao nositelju razvoja i djelatnosti kojom bi se pokušali usporiti, a možda i zaustaviti, negativni trendovi depopulacije – glavnoga demografskoga procesa u općini, te svekolikog zaostajanja gospodarstva kao posljedice razvoja u uvjetima periferije.

Podjelom nekadašnje jedinstvene općine Krk na sedam manjih administrativno-teritorijalnih jedinica 1992. (šest općina i jedan grad) osnovana je općina Dobrinj, koja je prema prvim neslužbenim rezultatima popisa stanovništva 2001. brojala 1954 stanovnika, a obuhvaća 20 naselja ukupne površine 53,75 km². Općina Dobrinj formirana je spajanjem katastarskih općina Dobrinj, Sužan i Šilo te potpuno zaokružuje područje obuhvaćeno tradicionalnim nazivom Dobrinjsko ili Dobrinjština (P. Novosel-Žic, 1996).¹ Općina se nalazi u istočnom dijelu srednjeg Krka i izlazi na more na potezu od uvale Slivanjske do uvale Petrine, uključujući zaljev Soline s naseljima Klimno, Čižići i Soline, kao i uvalu Stipanju s najvećim i turistički najznačajnijim naseljem Šilom (sl. 1).

O samom prostoru općine Dobrinj malo je toga napisano u geografskoj literaturi. Iznimku čini rad o Dobrinjskom području koji proučava demografski razvoj navedenoga prostora (P. Novosel-Žic, 1996). Većina postojeće geografske literature odnosi se na problematiku otoka Krka u cjelini, pa se prostorni procesi u općini Dobrinj mogu donekle prepoznati. Svakako treba istaknuti djelo P. Novosel-Žic "Otok Krk od trajekta do mosta - socijalno-geografska transformacija" (1987), u kojem je iscrpno obrađena problematika uloge turizma u transformaciji otoka Krka te nekoliko radova iste autorice tematski usredotočenih na pojedine oblike turizma u oblikovanju geoprostora (1980-1981, 1986a) i na problematiku centralnomjesne organizacije otoka Krka u cjelini (1986b). Valja istaknuti i istraživanja transformacije kompleksno definiranoga pejzaža (V. Rogić, 1961).

Osamostaljivanjem Hrvatske njezino otočje postaje predmetom brojnih znanstvenih analiza, pri čemu je posebna pažnja posvećena demografskoj problematici, jer mnogim otocima prijete nepovoljna demografska, a time i ekonomska, perspektiva. Razvojem otočnoga turizma nakon Drugog svjetskog rata, a posebice od 1970-ih kada je izgrađena glavnina postojeće cestovne mreže na otocima i kada su uspostavljene brojne trajektne linije, otočno stanovništvo ulazi u proces socioekonomskoga prestrukturiranja, praćen napuštanjem tradicionalnih djelatnosti (poljoprivreda, ribarstvo, pomorstvo, brodogradnja) i zapošljavanjem u tercijarnim djelatnostima (turizam, ugostiteljstvo, trgovina itd.) (I. Nejašmić, 1999). Uglavnom stihijski razvoj turizma na osjetljivom otočnom prostoru bio je obilježen manjkom koordinacije u planiranju turizma i ostalih komplementarnih djelatnosti (I. Nejašmić, 1998). Stoga se hrvatski otočni turizam nije uspio nametnuti u dovoljnoj mjeri kao generator cjelokupnoga razvoja promatranoga prostora, tako da je došlo do nazadovanja nekih gospodarskih grana, prije svega otočne poljoprivrede. Bitno je istaknuti rizik izrazite orijentacije na turizam, pogotovo na otocima gdje je prisutna manja diverzifikacija ekonomskih djelatnosti u usporedbi s obalnim prostorom, jer se svaki ozbiljniji poremećaj na turističkom tržištu (recesija, ratovi) jače odražava u manjim zajednicama (V. Mikačić, 1994).

Tek u posljednjem desetljeću javljaju se ideje i planovi o razvoju otočnoga turizma u skladu sa zahtjevima održivog razvoja.² Upravo na takvom konceptu valjalo bi temeljiti daljnji razvoj turizma i u općini Dobrinj, kako bi njezino relativno kasno i sporo uključivanje u turističke tokove otoka Krka od razvojnoga nedostatka postalo razvojna prednost.

Sl. 1 Političko-teritorijalno ustrojstvo otoka Krka; podjela općine Dobrinj po naseljima; 1 - sjedište općine/grada, 2 - granica općine/grada, 3 - granica naselja općine Dobrinj

Fig. 1 Political-territorial organisation of the island of Krk; division of the municipality of Dobrinj according to settlements; 1 - the municipality/town centre, 2 - the municipality/town border, 3 - the Dobrinj municipality border

CILJ I METODOLOGIJA RADA

Osnovna svrha ovoga istraživanja jest davanje priloga raspravama o mogućnosti razvoja nekoga prostora u uvjetima periferije. Kao primjer odabrana je općina Dobrinj, koja je zbog različitih čimbenika ostala "po strani" od glavnih razvojnih impulsa na otoku Krku, premda su se i u njoj javile neke tendencije razvoja turizma. Glavni je cilj ovoga istraživanja odgovoriti na pitanje može li se turizam smatrati nosiocem preobrazbe promatrane općine.

Rad se prije svega temelji na analizi statističkih podataka. Dobro poznavanje navedenoga prostora, stečeno dugogodišnjim boravcima na području istraživanja, terenski obilasci te razgovori s mjerodavnim ljudima u Turističkoj zajednici Općine Dobrinj, kao i u Općinskom poglavarstvu, dodatno su korištene metode.

Turizam kao faktor preobrazbe općine Dobrinj analiziran je kroz tri osnovne njegove posljedice, a to su: demografski razvoj, socioekonomsko prestrukturiranje stanovništva te transformacija naselja. U istraživanju spomenutih posljedica prvo je tablično prikazano stanje promatrane pojave na razini općina/gradova otoka Krka. Zatim se ista pojava razmotrila i po naseljima općine Dobrinj što je prikazano metodom kartograma. U prikazivanju podataka vezanih za socioekonomsko prestrukturiranje stanovništva i transformaciju naselja na razini naselja pojavili su se karakteristični problemi zakona malih brojeva, tako da broj naselja u kojima nije evidentirana pojava prelazi 25%. Može se konstatirati da analize ilustrativno pokazuju prostornu dimenziju pojava i procesa unatoč tom evidentnom nedostatku.

Trend općega kretanja broja stanovnika po naseljima općine Dobrinj prikazan je u razdoblju od 1857. do 2001. (prvi neslužbeni rezultati). Zbog mogućnosti komparacije podataka u višegodišnjem razdoblju prezentirani su podaci za ukupan broj stanovnika (zajedno s inozemcima). Zbog različite metodologije popisivanja, za popis 2001. preuzeti su podaci za ukupan broj stanovnika, iako u taj kontingent ulazi stanovništvo u zemlji i stanovništvo koje boravi u inozemstvu do godine dana, pa je broj inozemaca smanjen u odnosu na ranije popise. Broj stanovnika sveden je na današnji naseljski skup, tako da su za neka naselja za popise 1857., 1869., 1880. preuzeti podaci dobiveni procjenom.

Socioekonomsko prestrukturiranje stanovništva prikazano je kroz promjenu udjela zaposlenih u poljoprivredi i ribarstvu te u trgovini, ugostiteljstvu i turizmu u ukupnom broju aktivnih u razdoblju 1971.-1991., kako u općinama/gradovima otoka Krka, tako i u naseljima općine Dobrinj. Budući da je službena statistika 1971. u ekonomskoj strukturi stanovništva zaposlene u turizmu iskazivala zajedno sa zaposlenima u trgovini i ugostiteljstvu, bilo je nužno i podatke za 1991. svesti u istu kategoriju. Tako je prikazani kontingent "zaposleni u trgovini, ugostiteljstvu i turizmu" rezultat zbrajanja kategorija "trgovina" i "ugostiteljstvo i turizam", kojima barata službena statistika.

Transformacija naselja pod utjecajem turizma prikazana je kroz promjenu broja i površine stanova za odmor i rekreaciju u razdoblju 1971.-1991. u općinama/gradovima otoka Krku kao i u naseljima općine Dobrinj. Osim toga prikazana je

i vlasnička struktura vikendica prema županijama/državama stalnoga prebivališta vlasnika. U analizi vlasničke strukture stanova za odmor i rekreaciju korišteni su podaci Općine Dobrinj koji se ne poklapaju s podacima službene statistike, ali ih se ipak može smatrati dovoljno reprezentativnima za analizu.³

Osim posljedica turizma na području općine Dobrinj kao glavnoga predmeta istraživanja ovog rada, prikazan je i turistički promet u općini Dobrinj te je uspoređen s ostalim općinama/gradovima na otoku. Kao pokazatelj turističkoga prometa korišteni su podaci o broju turističkih noćenja, jer objektivnije kvantificiraju ostvarenu turističku potražnju od podataka o broju turista. Kao pokazatelj receptivnog dijela turističke ponude korišteni su podaci o broju postelja.

OBILJEŽJA GEOGRAFSKE OSNOVE

Središnja flišna zona, u kojoj su smještene najvrednije poljoprivredne zone na otoku (P. Novosel-Žic, 1987), uvelike je u prošlosti određivala gospodarsku osnovicu općine Dobrinj. Naime, veći dio općine, a to je Dobrinjsko polje s tekućicom Velim potokom, pogodan je za obrađivanje. Stoga ne čudi tradicionalna orijentacija na poljoprivredu. Rubne, više zone općine Dobrinj dijelovi su blago izraženih antiklinalnih oblika, građenih od vapnenca s nešto dolomita, što se u pejzažu manifestira kao zeleni krš, tj. krš prekriven bujnom vegetacijom. Kombinacija vapnenačkih uzvišenja i flišne udoline cijelom prostoru daje blago valovit karakter (P. Novosel-Žic, 1996).

Posebnu važnost u turističkoj valorizaciji svakoga primorskoga prostora ima obala. Krajnji sjeveroistočni dio općine Dobrinj izbija na more vapnenačkom obalom između uvala Slivanjske i Lončarice, nepovoljnom za turističku valorizaciju. Suprotnih je karakteristika duboko uvučeni, plitki zaljev Soline (3 – 7 m dubine), potopljeni nastavak središnje flišne zone, koji se ističe pristupačnim obalama te pješćanim dnom. Općini Dobrinj pripada i uvala Stipanja, s najvećim općinskim naseljem Šilom, glavnim turističkim središtem općine. Na ovom prostoru obala mijenja svoje karakteristike, jer dolazi do kontakta vapnenca i fliša (zaljev Soline) te naslaga pijeska (Šilo), što se ogleda u naizmjeničnim šljunčanim i pješćanim plažama, pogodnim za turističku valorizaciju.

Iako na promatranom prostoru postoje uvjeti za bavljenje poljoprivredom, treba istaknuti da je ovdašnja poljoprivreda na bazi vrlo skromnih prirodnih potencijala (relativno plitak sloj obradiva tla, usitnjeni zemljišni posjed, male površine na kršu itd.) oduvijek stanovništvu osiguravala tek puko preživljavanje. Kao posljedica toga, ali i opće izoliranosti, već nakon Prvog svjetskog rata javlja se emigracijom uvjetovana depopulacija kao glavni demografski proces u općini (tab. 4). Zaostala, autarkična poljoprivreda na usitnjenom zemljišnom posjedu ne samo da nije mogla zaustaviti populacijsko praznjenje nego je dobrim dijelom morala svoje mjesto prepustiti perspektivnijim tercijarnim i sekundarnim djelatnostima. One se, međutim, nisu značajnije razvile na području općine Dobrinj, pa je stanovništvo napuštajući poljoprivredu bilo prisiljeno iseljavati. Zbog iseljavanja, starenja preostalog stanovništva te zbog socioekonomskog prestrukturiranja stanovništva javljaju se

snažni procesi deruralizacije i deagrarizacije, a proporcionalno se povećavaju površine pod ugarom (bilo "pravim", bilo socijalnim); na ostatku obradivih površina sve je zamjetnija ekstenzifikacija poljoprivrede.

Važno je naznačiti i problem usitnjene naseljenosti u općini Dobrinj, koja ne pogoduje razvoju tercijarnih djelatnosti. U općini Dobrinj smješteno je 20 naselja (1 je izumrlo), ili 29,4% svih naselja otoka Krka, što upućuje na disperznu naseljenost s prevlašću malih naselja prosječne veličine od 97,7 stanovnika 2001. godine. Samo 6 naselja u općini broje više stanovnika od ove prosječne vrijednosti (Šilo, Polje, Gabonjin, Kras, Klimno i Dobrinj), a ni jedno od njih nije se uspjelo afirmirati kao značajniji centar rada. Takva nepovoljna naseobna struktura predstavlja ograničenje u današnje vrijeme i zbog teže i skuplje gradnje infrastrukturne mreže (prometnice, vodoopskrba, elektroopskrba), najčešćega preduvjeta i faktora razvoja nekoga kraja.

Osim toga, većina naselja općine Dobrinj nalazi se u unutrašnjosti otoka (16), dok su samo 4 naselja (Šilo, Klimno, Čizići, Soline) smještena uz more, što je u današnjim uvjetima razvoja također nedostatak.⁴ Gustoća naselja iznosi 0,36/km², što je uz područje Šotoventa (zapadni dio srednjega Krka eksponiran prema Cresu) najveća gustoća naselja na otoku Krku. Općinsko središte Dobrinj, prema tipu, može se svrstati u okupljeno naselje akropolskoga tipa, pa ga se često naziva "gradićem", iako više iz fizionomskih nego iz funkcionalnih razloga.⁵ Ostala su naselja disperznoga tipa, što upućuje na seoski karakter.

Jedan od najvećih problema općine Dobrinj, te jedan od ključnih razloga njezinog zaostajanja, svakako je nedovoljna prometna dostupnost, kako u odnosu na glavnu otočnu prometnicu Krčki most - Omišalj - Krk - Baška, tako i prema susjednom kopnu s kojim su oslabjele veze ukidanjem trajektne linije Šilo - Crikvenica 1992. godine (H. Turk, D. Mirković, 1993). Pored izoliranosti, treba istaknuti i slabosti postojeće cestovne mreže, nastale asfaltiranjem nekadašnjih kolnih putova, koja je u vrlo lošem stanju pa je neprikladna za povećanje prometnih tokova u uvjetima jačeg razvoja turizma.

Iz svega navedenog može se konstatirati da iz nepovoljne fizičko-geografske i socijalno - geografske osnove proizlaze potrebe prestrukturiranja gospodarstva općine s jačim naglaskom na turizmu, kako bi se omogućili bolji uvjeti za život lokalnom stanovništvu.

VAŽNOST TURIZMA

Za razliku od turističkih mjesta na zapadnoj i južnoj obali otoka (Baška, Malinska, Krk, Punat), u kojima se razvoj turizma može pratiti više od sto godina, u općini Dobrinj počeci turizma datiraju između dva svjetska rata. Ipak, treba spomenuti da je prvi hotel u Šilu otvoren još za Austro-Ugarske, ali je ubrzo zatvoren. Između dva svjetska rata u Šilu je osnovana turistička zadruga te je uređeno i kupalište s hotelom Pećine.

Nakon ovih pionirskih nastojanja u razvoju turizma kao gospodarske grane uslijedio je period razvoja u socijalističkoj Jugoslaviji. U godinama nakon Drugog svjetskog rata poticao se razvoj sindikalnog, nekomercijalnog turizma, sa svrhom

rekreacije radničke klase. U Šilu je tako 1956. godine radilo radničko, dječje, sindikalno i vojno odmaralište. Tako definiran turizam nije donosio veći ekonomski efekt, pa se privrednom reformom (1965.) ukidaju prekobrojna radnička i dječje odmarališta, a turizam postaje gospodarska grana koja treba državi priskrbiti što veći priljev deviza. Istodobno se sve više starih napuštenih kuća pretvara u kuće za odmor i rekreaciju. Nakon "zauzimanja" gotovo svih takvih raspoloživih objekata u općini Dobrinj (faza adaptacije), pogotovo nakon 1970. godine, pristupilo se pojačanoj izgradnji vikendica (povoljni krediti) (D. Alfier, 1987). Dok je za fazu adaptacije značajno zaustavljanje propadanja starih stambenih i gospodarskih objekata uz zadržavanje naselja u postojećim prostornim okvirima, faza izgradnje podrazumijeva prostorno širenje i svekoliku transformaciju naselja (P. Novosel-Žic, 1980-1981). Uz iseljene otočane, vlasnicima kuća za odmor postaje gradsko stanovništvo iz velikih gradova (Rijeka, Zagreb, Ljubljana), da bi kasnije taj trend prihvatilo i stanovništvo iz manjih gradova, pa čak i sela.

Veliku ulogu u razvoju komercijalnih i nekomercijalnih oblika turizma (vikendice) Dobrinjskoga kraja odigralo je otvaranje trajektne linije Šilo - Crikvenica (1959.), čime je prostor općine Dobrinj postao ulaznim vratima cijelog otoka s većim mogućnostima razvoja. Zbog loše prometne infrastrukture u prvim godinama nakon navedenoga događaja uočljiva je bila i jača razvojna usmjerenost priobalnog dijela općine Dobrinj na susjedno razvijenije Crikveničko-vinodolsko područje nego na matični otok, što se odrazilo i u povećanom interesu za kupnju kuća za odmor i građevinsko zemljište (P. Novosel-Žic, 1980-1981). Pogodnosti prometnoga položaja općine Dobrinj znatno su se smanjile puštanjem u promet kraće trajektne linije Voz - Črišnjeva (1964.), čime se općina ponovo našla u perifernom položaju na razini otoka. Ipak, asfaltiranjem prometnice Šilo - Polje - Vrbnik (1972.), a pogotovo ceste Šilo - Dobrinj - Malinska (1975.), priključka na glavnu otočnu prometnicu Omišalj - Krk - Baška, mogućnosti razvoja turizma znatno su porasle. Otvaranje Krčkog mosta (1980.) dodatno slabi značenje trajektne linije Šilo - Crikvenica, što se negativno odražava na dinamiku razvoja općine. Ukidanje navedene trajektne linije (1992.), uz uvođenje brodske na istoj relaciji, dodatno je pridonijelo odvajanju općine Dobrinj od susjednoga kopna, što je povećalo efekt perifernosti. Nakon osnutka općine Dobrinj (1992.) pristupilo se asfaltiranju gotovo svih općinskih prometnica te su tako osigurani minimalni uvjeti prometne infrastrukture za jači razvoj turizma.

Od 20 naselja općine Dobrinj samo se Šilo, Klimno i Dobrinj ubrajaju u turistička mjesta. Prema postojećem Pravilniku o proglašavanju i razvrstavanju turističkih mjesta u razrede, Šilo i Klimno uvršteni su u turistička mjesta A razreda, a Dobrinj u turistička mjesta D razreda. Podaci o turističkoj ponudi i potražnji i dalje se, međutim, evidentiraju prema staroj klasifikaciji, u kojoj su se kvantitativna obilježja cjelokupnoga turizma u općini vodila samo za Šilo i Klimno.⁶

Kao glavna turistička područja općine mogu se izdvojiti: a) Šilo, b) zaljev Soline, c) Dobrinj.

Šilo svoju brzu preobrazbu iz ribarske lučice i središta (paro)brodarstva ovoga kraja u najveće naselje i centar kupališnog turizma općine može zahvaliti nekadašnjoj trajektnoj liniji s Crikvenicom, koja mu je dala ulogu ulaznih vrata

otoka (B. Turčić, 1996). Strukturu smještajnih kapaciteta čini auto-kamp u vlasništvu građevinskog poduzeća "Tiha" te privatni smještaj. Bitno je istaknuti i relativno velik broj vikendica u samom naselju, kao i u zaleđu (naselja Polje, Žestilac itd.).

Zaljev Soline s naseljima Klimno, Soline i Čižići zona je velike gustoće stanova za odmor i rekreaciju. Komercijalni segment smještajnih kapaciteta predstavljen je auto-kampom i marinom u Klimnu te privatnim smještajem. Na ovom području uočljiv je konflikt masovnoga kupališnog i nautičkog turizma, a s druge strane ekoloških zahtjeva, jer dubina zaljeva iznosi samo 3 - 7 metara. Kao potencijal u turističkoj ponudi treba istaknuti špilju Biserujku pokraj Rudina, otvorenu za posjet prije nekoliko godina.

Općinsko središte, Dobrinj, tek se u najnovije vrijeme pokušava afirmirati kao centar kulturnoga turizma općine na bazi bogate kulturno-povijesne baštine (ambijentalna jezgra srednjovjekovnoga kaštela, središte glagoljaštva, folklor). Smještajni kapaciteti za sada su jedino privatne sobe. Prisutna je i znatna koncentracija kuća za odmor i rekreaciju, nastalih adaptacijom napuštenih objekata.

U ostalim dijelovima općine, osim prisutnosti vikendica, nije zabilježena turistička aktivnost.

Prema pokazateljima receptivnoga segmenta turističke ponude, općina Dobrinj znatno zaostaje za turistički razvijenijim općinama/gradovima na otoku (tab. 1).

Tab. 1. Broj postelja po vrstama smještajnih kapaciteta po općinama/gradovima otoka Krka 2000. godine

Općina/grad	U osnovnim smještajnim kapacitetima	U komplementarnim smještajnim kapacitetima	Ukupno	%
Baška	1491	6593	8084	16,8
Dobrinj	0	2526	2526	5,3
Krk	1012	8309	9321	19,4
Malinska-Dubašnica	1953	6863	8816	18,3
Omišalj	2699	5369	8068	16,8
Punat	902	10090	10992	22,9
Vrbnik	28	211	239	0,5
OTOK KRK	8085	39961	48046	100,0

Izvor: Promet turista u primorskim gradovima i općinama u 2000., Statistička izvješća 1135, DZS, Zagreb, 2001.

Od svih otočnih općina/gradova, jedino u općini Dobrinj nisu evidentirani osnovni smještajni kapaciteti (hoteli, pansioni, moteli itd.), tako da se sav turistički promet odvija u komplementarnim kapacitetima i relativno brojnim kućama za odmor. Osim 385 jedinica privatnoga smještaja, u općini Dobrinj registrirana su i 2 auto-kampa – u Šilu i u Klimnu. Najveći broj postelja nalazi se u privatnom smještaju, što je odlika i svih ostalih općina na otoku, uključujući i grad Krk. Zanimljiva je činjenica da na općinu Dobrinj otpada tek 5,3% postelja otoka Krka 2000. godine, pa se prema tom pokazatelju nalazi na pretposljednem - šestom - mjestu, od 7 općina/gradova na otoku. Za njom zaostaje samo susjedna općina

Vrbnik, tradicionalno orijentirana na poljoprivredu. Znakovit je pozitivan trend promjene broja postelja, prema kojemu je općina Dobrinj uz općinu Punat imala najveći porast na otoku u razdoblju 1988.-2000 (tab. 2).⁷

Tab. 2. Promjena broja postelja i noćenja po općinama/gradovima otoka Krka (1988. = 100)

Općina/grad	Postelje					Noćenja				
	1988.	1991.	1994.	1997.	2000.	1988.	1991.	1994.	1997.	2000.
Baška	100	60,8	123,9	107,0	105,0	100	8,5	66,7	88,6	102,1
Dobrinj	100	19,6	65,1	114,6	153,5	100	3,4	74,5	158,1	247,0
Krk	100	54,7	77,1	88,2	91,0	100	8,0	50,8	70,5	92,7
Malinska-Dubašnica	100	56,9	72,9	94,5	124,9	100	11,8	50,6	59,3	64,6
Omišalj	100	77,4	98,6	124,8	114,9	100	14,9	58,0	70,3	78,2
Punat	100	91,7	97,6	90,9	154,5	100	9,7	59,6	79,5	96,2
Vrbnik	100	0	42,4	52,7	48,3	100	0	13,3	33,5	37,4
OTOK KRK	100	64,4	91,4	100,3	116,4	100	10,4	57,4	75,4	90,0

Izvor: Promet turista u primorskim općinama 1988., Dokumentacija 734, RZS, Zagreb, 1989.
 Promet turista u primorskim općinama 1991., Dokumentacija 848, RZS, Zagreb, 1992.
 Promet turista u primorskim gradovima i općinama u 1994., Dokumentacija 963, DZS, Zagreb 1995.
 Promet turista u primorskim gradovima i općinama u 1997., Statistička izvješća 1056, DZS, Zagreb 1998.
 Promet turista u primorskim gradovima i općinama u 2000., Statistička izvješća 1135, DZS, Zagreb 2001.

U navedenom razdoblju nakon prvotnoga smanjenja broja ležaja početkom 90-ih godina, u općini Dobrinj došlo je do brzoga porasta broja ležaja te se on za više od 50% povećao u odnosu na rekordnu 1988. godinu. Sličan, ali usporeniji, trend porasta bilježe i ostale općine/gradovi otoka Krka, što je dokaz sve veće uloge turizma u otočnom gospodarstvu.

Još je izraženije povećanje turističkoga prometa u općini promatrano kroz broj turističkih noćenja u istom razdoblju (tab. 2). Broj noćenja u odnosu na prijeratnu 1988. godinu povećao se za 147%, što se može pripisati proširenju kampova, ali i porastu smještajnih kapaciteta u privatnom smještaju. Iako su navedeni podaci vrlo znakoviti, valja imati na umu i to da je riječ o relativnim pokazateljima koji djelomično zamagljuju malen apsolutni broj noćenja (tek 5% od ukupnog broja noćenja na otoku 2000. godine; samo općina Vrbnik bilježi manji broj) (tab. 3).

Nasuprot svojevrsnom zaostajanju općine Dobrinj za vodećim turističkim centrima na otoku u pogledu brojnosti smještajnih kapaciteta, ako se gleda brojnost kuća za odmor situacija je drukčija. Naime, prema broju stanova za odmor i rekreaciju 1991. godine samo je područje grada Krka (1576 stanova) bilo ispred općine Dobrinj (1279, odnosno 17,33% svih stanova za odmor i rekreaciju na otoku). Od ukupno evidentiranih 1279 vikendica u općini, čak 711 (55,6%) smješteno je u naseljima u unutrašnjosti općine – najviše u Polju (173), Dobrinju (98) i Krasu (93). Dio razloga za ovakvu pomalo neočekivanu distribuciju stanova za odmor sigurno leži u brojnosti (80% svih naselja općine smješteno je u unutrašnjosti) te u prometnoj dostupnosti naselja u unutrašnjosti. Ipak, najveća koncentracija stanova za odmor i rekreaciju evidentirana je u Šilu (334 ili 26,11% od ukupnog broja u općini). U početku je

Tab. 3. Promet turista prema vrstama smještajnih kapaciteta u općinama/gradovima otoka Krka 2000 godine

Općina/grad		U osnovnim smještajnim kapacitetima		U komplementarnim smještajnim kapacitetima		Ukupno	%
Baška	turisti	28 061		76 689		104 750	24,2
	noćenja	155 482		506 829		662 311	24,6
Dobrinj	turisti	0		18 799		18 799	4,3
	noćenja	0		134 713		134 713	5,0
Krk	turisti	25 728		69 405		95 133	21,9
	noćenja	132 936		414 129		547 065	20,4
Malinska-Dubašnica	turisti	30 510		27 455		57 965	13,4
	noćenja	144 597		200 936		345 533	12,9
Omišalj	turisti	40 139		34 184		74 323	17,1
	noćenja	254 954		212 940		467 894	17,4
Punal	turisti	18 339		63 629		81 968	18,9
	noćenja	93 491		431 118		524 609	19,5
Vrbnik	turisti	170		706		876	0,2
	noćenja	1 060		4 231		5 291	0,2
OTOK KRK (UKUPNO)	turisti	142 947		290 867		433 814	100,0
	noćenja	782 520		1 904 896		2 687 416	100,0

Izvor: Promet turista u primorskim gradovima i općinama u 2000., Statistička izvješća 1135, DZS, Zagreb, 2001.

velika većina stanova za odmor i rekreaciju bila smještena u obalnim naseljima (Šilo, Klimno, Čičići, Soline), a paralelno s izgradnjom i asfaltiranjem cesta te ravnomjernijim širenjem komunalne infrastrukture broj vikendica počeo se znatnije povećavati i u naseljima u unutrašnjosti (Polje, Dobrinj, Kras, Hlapa, Žestilac).

POSLEDICE TURIZMA

Kao što je istaknuto u metodološkim napomenama, glavni je cilj ovoga istraživanja utvrditi utjecaj turizma na: a) demografski razvoj, b) promjenu ekonomske strukture stanovništva te na c) transformaciju naselja općine Dobrinj.

Diferencirani demografski razvoj. Iako turizam nije jedini modifikator ukupnoga kretanja stanovništva i njegova uloga kao bitnog faktora razvoja ovoga područja dolazi do izražaja tek u posljednjih 30-ak godina, on je odigrao važnu ulogu u procesu okupljanja stanovništva u obalnom dijelu općine Dobrinj (tab. 4).

U prilog ovoj tvrdnji govori diferencirani demografski razvoj naselja uz more i naselja u unutrašnjosti, pogotovo u periodu između 1971. i 2001., što se poklapa s pojavom turizma na proučavanom području. Iako se, u cjelini uzevši, broj stanovnika općine konstantno smanjivao (emigracija, negativno prirodno kretanje stanovništva), naselja uz more između 1971. i 2001. godine bilježe značajan porast (indeks promjene 153,8), a naselja u unutrašnjosti očit pad broja stanovnika (indeks promjene 72,1). U posljednjem međupopisnom razdoblju u svim naseljima uz more primjetan je porast stanovništva, dok se istodobno samo u 3 od 16 naselja u unutrašnjosti povećao broj stanovnika. U doba prvog popisa 1857. na četiri naselja uz more otpadalo je samo 6,5%, a 2001. u njima je živjelo 32,3% stanovništva općine.

Tab. 4. Kratcanje ukupnog broja stanovnika u naseljima općine Dobrinj (1857. – 2001.)

Naselje	Broj stanovnika														
	1857.	1869.	1880.	1890.	1900.	1910.	1921.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.
Čižići	89	98	99	105	120	123	133	136	120	117	107	93	94	78	91
Klimno	51	56	61	75	85	70	103	91	104	97	93	87	98	100	120
Soline	16	27	47	38	52	78	74	58	54	52	47	43	48	34	48
Šilo	22	24	27	54	77	176	120	142	153	172	151	188	229	348	373
Naselja uz more	178	205	234	272	334	447	430	427	431	438	398	411	469	558	632
Dobrinj	382	420	451	484	545	464	453	390	356	323	286	215	159	122	118
Dolovo	20	25	30	29	22	53	14	15	9	5	6	4	0	0	0
Gaborjin	266	292	328	383	427	400	389	373	333	306	222	196	180	199	180
Gostinjac	178	171	205	231	243	259	277	238	203	192	141	133	89	82	79
Hlepa	128	131	124	134	133	154	143	114	112	103	92	67	67	57	62
Klanjč	83	70	86	89	75	66	98	90	79	70	65	51	47	48	42
Kras	381	419	445	473	559	599	582	534	447	413	355	265	200	189	185
Polje	316	347	384	455	524	505	589	522	490	461	400	336	289	293	284
Rasopasno	247	271	250	254	278	289	262	237	203	189	168	128	93	85	94
Rudine	11	13	13	15	18	26	18	15	14	16	18	18	12	13	6
Sužan	86	94	96	96	108	145	151	128	170	156	136	119	98	75	76
Sv. Ivan Dobrinjski	154	191	160	165	182	200	196	166	119	119	101	71	57	42	34
Sv. Vrd Dobrinjski	66	72	104	110	123	133	148	143	138	119	95	85	86	84	78
Trubulje	64	70	62	72	68	68	75	81	83	86	87	79	50	56	49
Zestilac	45	50	55	66	66	86	58	43	27	21	12	9	6	4	4
Županje	124	136	137	140	155	152	153	129	105	95	75	57	46	37	31
Unutrašnja naselja	2551	2772	2930	3196	3526	3599	3606	3218	2898	2674	2259	1833	1480	1386	1322
OPĆINA DOBRINJ	2729	2977	3164	3468	3860	4046	4036	3645	3319	3112	2657	2244	1949	1944	1954
OTOK KRK	15 237	16 725	18 089	19 871	21 140	21 259	20 842	20 043	17 689	16 820	14 548	13 110	13 334	16 402	17 672

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001., Prvi rezultati po naseljima, Statistička izvješća 1137, DZS, Zagreb, 2001. Smoljanović, M., Smoljanović, A., Nejašmić, I. (1999): Stanovništvo hrvatskih otoka, Zavod za javno zdravstvo, Split.

U razdoblju 1971.- 2001. ukupan broj stanovnika općine Dobrinj smanjio se za 12,9%, dok se broj stanovnika cijeloga otoka Krka povećao za 34%. Iz ovoga podatka može se zaključiti da poboljšanje razvojnih mogućnosti otoka Krka (otvaranje mosta, jačanje funkcije rada u ugostiteljstvu i turizmu te u industriji), što je glavni razlog pozitivnog općeg kretanja stanovništva na otoku, nije uspjelo zaustaviti negativan trend općega kretanja stanovništva općine Dobrinj, prije svega zbog slabe funkcije rada i slabosti centralnih naselja.

Pojava turizma ubrzala je i smjenu važnosti tradicionalnog središta kraja i sjedišta općine i župe, Dobrinja, i najvećeg i turistički najrazvijenijeg naselja, Šila. Zadržavajući se u komparaciji samo na demografskim kretanjima, može se zaključiti da se Dobrinj populacijski smanjivao u svim međupopisnim razdobljima 20. st. (najveći broj stanovnika zabilježen je 1900. godine, 545), dok Šilo nakon oscilacija u broju stanovnika do 1961., u posljednja 4 desetljeća bilježi konstantno povećanje broja stanovnika te 1991. postaje najveće općinsko naselje. Osnivanjem općine 1992. sa sjedištem u Dobrinju pojačale su se lokalne nesuglasice na relaciji Dobrinj – Šilo oko uloge centralnoga naselja u općini.

Promjene ekonomske strukture stanovništva. Unatoč nekim metodološkim problemima, iz prikazanih podataka može se ocijeniti stupanj socioekonomske preobrazbe stanovništva pojedinih općina/gradova na Krku te pojedinih naselja u općini Dobrinj (tab. 5).

Godine 1971. 35,5% aktivnog stanovništva današnje općine Dobrinj bilo je zaposleno u poljoprivredi i ribarstvu, dok je 1991. u spomenutim djelatnostima radilo samo 2,0% aktivnog stanovništva, što je ispod prosjeka cijeloga otoka (4,8%). Prema tome, udio zaposlenih u poljoprivredi i ribarstvu u razdoblju 1971.-1991. smanjio se za 94,4%, što predstavlja najveće relativno smanjenje navedenog udjela među općinama/gradovima otoka Krka. Razlog takvu smanjenju ne leži samo u velikom porastu zaposlenih u tercijarnim djelatnostima nego i u smanjivanju broja aktivnog stanovništva zbog uznapredovalog starenja stanovništva. Treba istaknuti da je općina Dobrinj, u današnjem prostornom obuhvatu, 1971. bilježila

Tab. 5. Promjena udjela zaposlenih u poljoprivredi i ribarstvu te trgovini ugostiteljstvu i turizmu po općinama/gradovima otoka Krka u razdoblju 1971.-1991.

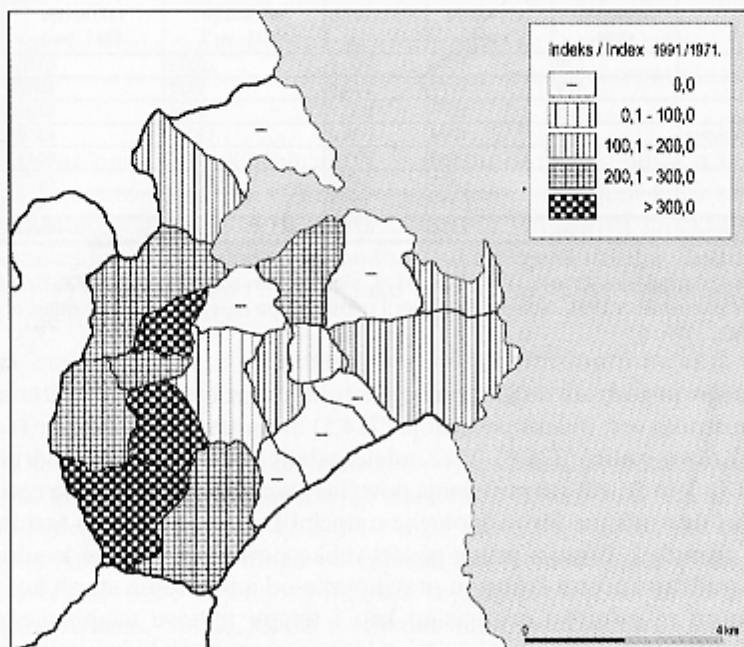
Općina/grad	Udio zaposl. u polj. i rib. 1971. (%)	Udio zaposl. u polj. i rib. 1991. (%)	Indeks 1991./1971.	Udio zaposl. u trg., ugost. i tur. 1971. (%)	Udio zaposl. u trg., ugost. i tur. 1991. (%)	Indeks 1991./1971.
Baška	35,4	4,5	12,7	11,3	52,9	468,1
Dobrinj	35,5	2,0	5,6	11,3	24,1	213,3
Krk	28,9	6,4	22,1	12,6	28,7	227,8
Malinska - Dubašnica	35,2	6,7	19,0	28,7	50,3	175,3
Omišalj	8,5	0,6	7,1	48,5	28,8	57,2
Punat	21,6	4,3	19,9	15,2	33,9	223,0
Vrnik	35,6	11,2	31,4	7,8	18,4	215,8
OTOK KRK	29,7	4,8	16,2	16,4	32,2	196,3

Izvor: Popis stanovništva i stanova 1971., Stanovništvo - djelatnost, Knjiga 10, SZS, Beograd, 1974.
Popis stanovništva 1991., Aktivno stanovništvo u zemlji koje obavlja zanimanje prema području djelatnosti po naseljima, Dokumentacija 885, DZS, Zagreb, 1994.

samo 11,3% aktivnog stanovništva zaposlenog u trgovini, ugostiteljstvu i turizmu te je uz općinu Vrbnik (7,6%) predstavljala otočnu općinu u kojoj je tercijarizacija uzela najmanje maha. Godine 1991. također je jedino općina Vrbnik prema udjelu zaposlenih u navedenim djelatnostima (16,4%) bila iza općine Dobrinj (24,1%), ali je uočljivo iznadprosječno povećanje udjela zaposlenih u istim djelatnostima (indeks 213,3 - otok Krk 196,3). Može se konstatirati da je uloga turizma u gospodarstvu općine Dobrinj rasla sukladno njegovu porastu i u ostalim teritorijalnim jedinicama otoka Krka te da je stanovništvo općine Dobrinj, napustivši primarni sektor djelatnosti, naglo ušlo u terciarni.

Uvidom u dimenziju procesa povećanja udjela zaposlenih u trgovini, ugostiteljstvu i turizmu unutar općine Dobrinj može se primijetiti nepostojanje očekivane prostorne distribucije pojave, sukladno kojoj bi naselja uz more doživljavala veći porast zaposlenih u promatranim djelatnostima (sl. 2).

Evidentno je, međutim, da naselja u zapadnom dijelu općine (Gabonjin, Tribulje, Sv. Ivan Dobrinjski, Rasopasno, Kras) bilježe veće indekse promjene udjela zaposlenih u trgovini, ugostiteljstvu i turizmu od naselja u središnjem i istočnom dijelu općine (Šilo, Klimno, Dobrinj), gdje je koncentriran gotovo čitav općinski turizam. Razlog tomu leži u činjenici da velika većina zaposlenih u nabrojenim djelatnostima u zapadnom dijelu općine radi u nedalekoj, turistički

Sl.2 Promjena postotnog udjela zaposlenih u trgovini, ugostiteljstvu i turizmu u naseljima općine Dobrinj u razdoblju 1971–1991.

Fig.2 Percentage change of the employed in retailing, catering and tourism in the settlements of Dobrinj municipality in the period 1971–1991.

razvijenijoj, Malinskoj. Time se potvrđuje ranije spomenuti manjak radnih mjesta u općini, zbog čega znatan broj stanovnika odlazi na posao u druge općine/gradove (Krk, Vrtnik, Malinska, Omišalj). U ostatku općine može se uočiti prisutnost jače socioekonomske preobrazbe u naseljima uz more (Klimno, Šilo, Čičići) od naselja u unutrašnjosti (Dobrinj, Hlapa, Sv. Vid Dobrinjski), što donekle potvrđuje očekivane pretpostavke.

Transformacija naselja. Kretanje broja i površine stanova za odmor i rekreaciju u intervalu 1971.-1991. poslužio je kao glavni element u analizi transformacije naselja pod utjecajem turizma općine Dobrinj, kao i za komparaciju s ostalim općinama/gradovima na otoku Krku. Ovaj pokazatelj odabran je stoga što je prisutnost vikendica karakteristična za gotovo cjelokupni naseljski skup općine Dobrinj, pa predstavlja dobru podlogu u analizi difuznog širenja turizma (premda nekomercijalnog) u prostoru.

U svim otočnim općinama/gradovima u navedenom razdoblju prisutan je izrazit porast i broja vikendica i njihove površine (tab. 6).

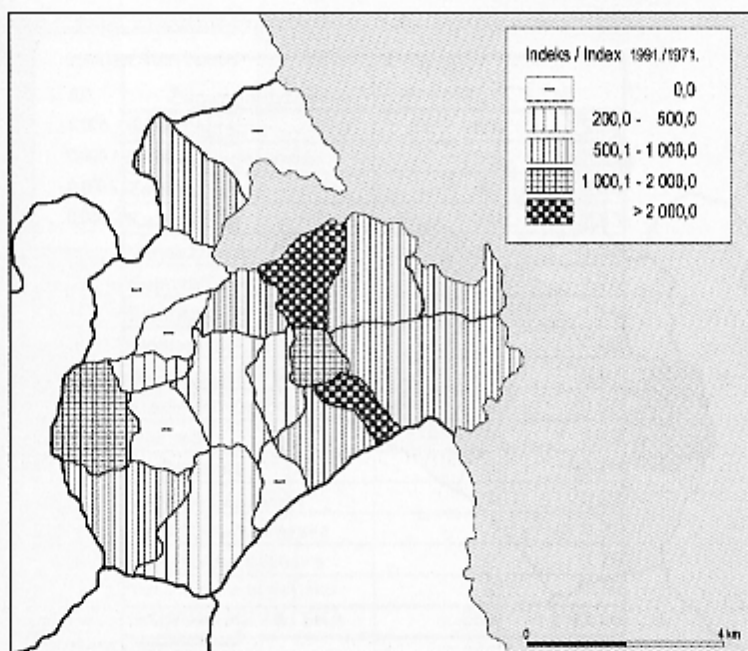
Tab 6. Promjena broja i površine stanova za odmor i rekreaciju po općinama/gradovima otoka Krka u razdoblju 1971.-1991.

Općina/grad	Broj stanova za odmor i rekreaciju 1971.	Broj stanova za odmor i rekreaciju 1991.	Indeks 1991./1971.	Površina stanova za odmor i rekreaciju 1971. (m ²)	Površina stanova za odmor i rekreaciju 1991. (m ²)	Indeks 1991./1971.
Baška	526	1088	205,8	20579	61909	300,8
Dobrinj	179	1279	714,5	9337	88137	944,0
Krk	181	1576	870,7	9236	97898	1060,0
Malinska-Dubašnica	223	1204	539,9	12098	99395	821,5
Omišalj	380	993	261,3	20801	68411	326,9
Punat	351	860	245,0	16772	52320	311,9
Vrtnik	126	379	300,8	5126	18571	362,3
OTOK KRK	1966	7379	375,3	93949	486631	518,0

Izvor: Popis stanovništva i stanova 1971., Stanovi za odmor i rekreaciju, Knjiga 6, SZS, Beograd, 1973.
Popis stanovništva 1991., Stanovi za odmor i rekreaciju po naseljima, Dokumentacija 929, DZS, Zagreb, 1996.

Zanimljiv je podatak da je u općini Dobrinj u razdoblju 1971.-1991. zabilježen gotovo dvostruko veći indeks povećanja (714,5) broja stanova za odmor i rekreaciju od otoka Krka u cjelini (375,3). Veći indeks zabilježen je jedino na području grada Krka (870,7). Isto vrijedi i za povećanja površine stanova za odmor i rekreaciju. Može se zaključiti da se nakon faze adaptacije u općini Dobrinj pristupilo fazi intenzivne izgradnje vikendica, čemu u prilog govori veliko povećanje njihove kvadrature, jer su novoizgrađene kuće za odmor u pravilu veće od adaptiranih starih kuća. Prema broju stanova za odmor i rekreaciju, kao i tempu njihove adaptacije/izgradnje, općina Dobrinj može se i apsolutno i relativno svrstati uz bok ostalim, turistički značajnijim, općinama/gradovima na otoku.

Gledano po naseljima općine Dobrinj, može se ustanoviti da povećanje broja stanova za odmor i rekreaciju nije toliko dominantno u naseljima uz more koliko bi se očekivalo (sl. 3).

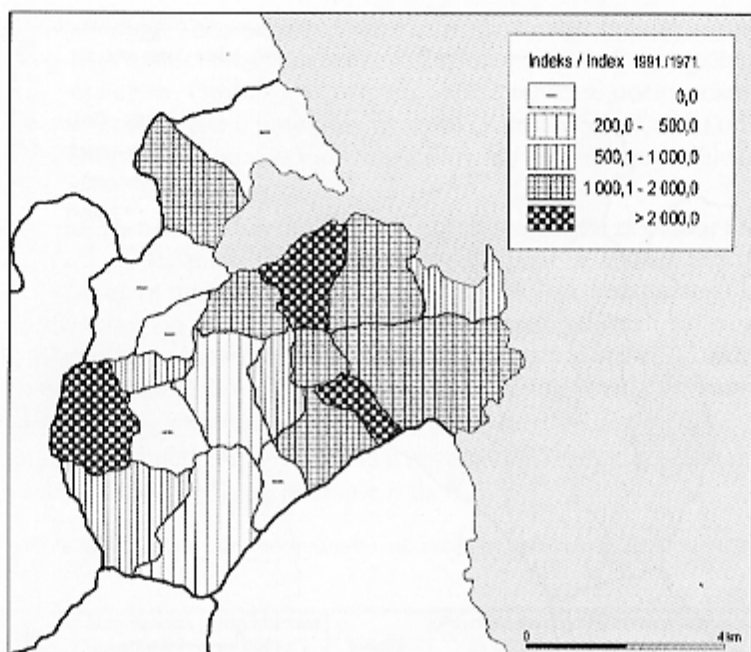
Sl. 3 Promjena broja stanova za odmor i rekreaciju u naseljima općine Dobrinj u razdoblju 1971-1991.

Fig. 3 Change of the number of the second homes in the settlements of Dobrinj municipality in the period 1971-1991.

Naselja uz more ne pokazuju veću promjenu broja vikendica u usporedbi s naseljima u unutrašnjosti, što se može objasniti većim brojem kuća za odmor u naseljima uz more početne 1971. godine. Najveće vrijednosti indeksa povećanja broja vikendica karakteristične su za međusobno odvojena naselja: Žestilac (5000), Klimno (2175) te Rasopasno (1566,7), tako da se ne može govoriti o kontinuiranoj zoni izrazitije transformacije.

Valja istaknuti da su u svim naseljima općine vrijednosti indeksa povećanja površina stanova za odmor i rekreaciju veći od vrijednosti indeksa povećanja njihova broja (sl. 4).

Time se ponovo potvrđuje da izgradnja novih vikendica premašuje adaptaciju starih kuća. Dok se kod promjene broja stanova za odmor i rekreaciju ne zapaža intenzivniji proces u naseljima uz more i bliže moru nego u ostatku općine, kod promjene njihove površine mogu se zapaziti takve tendencije. Može se uočiti kontinuirana zona veće vrijednosti indeksa koja se proteže uz zaljev Soline (sva tri naselja – Klimno, Soline, Čižići s vrijednostima indeksa iznad 1000) te nešto manjih vrijednosti u Šilu (924,1). U njihovom zaleđu nalazi se također zona značajnoga porasta površine stanova za odmor i rekreaciju (Žestilac - indeks 7788, Polje 1153, Hlapa 1131, Županje 1127, Gostinjac 1064), a udaljavanjem od mora vrijednosti indeksa se smanjuju (Sv. Vid Dobrinjski 528, Klanice 502, Dobrinj 307). Približavanjem zapadnoj obali otoka, u naseljima zapadnog dijela

Sl. 4 Promjena površine stanova za odmor i rekreaciju u naseljima općine Dobrinj u razdoblju 1971-1991.
 Fig. 4 Change of the second homes floor space in the settlements of Dobrinj municipality in the period 1971-1991.

općine orijentiranim na Malinsku, vrijednosti indeksa ponovo se povećavaju (npr. Rasopasno 3074, Gabonjin 806). Iz toga proizlazi da je odlučujući faktor za smještanje vikendica blizina mora.

U općini Dobrinj 1991. zabilježen je veći broj stanova za odmor i rekreaciju od broja stanova za stalno stanovanje. Prevaga u korist vikendica posebno je izražena u naseljima uz more: u Solinama je evidentirano 2,43 puta više vikendica od stalno naseljenih stanova, u Klimnu 2,29, u Šilu 1,92, a u Čižićima 1,28 (Popis stanovništva 1991., Dokumentacija 895, 1994). Sličan omjer vikendica i stanova za stalno stanovanje zabilježen je i u nekim unutrašnjim naseljima općine: Hlapa 3,57, Polje 1,19, Dobrinj 1,14, Gostinjac 1,02 i uvjeljivo vodeći Žestilac 8,33. To dokazuje ranije navedene tvrdnje da je proces širenja vikendica uzeo maha i u unutrašnjosti općine.

Osim transformacije samih naselja, povećanje broja kuća za odmor i rekreaciju utječe i na promjene u vlasničkoj strukturi kuća za odmor i rekreaciju prema stalnom prebivalištu vlasnika (tab. 7), čime dolazi do miješanja načina života domicilnog stanovništva i vikendaša. Pojava vikendaša, mahom stanovnika gradova, s jedne strane pozitivno je utjecala i utječe na širenje inovacija u tradicionalnoj, ruralnoj sredini, a s druge strane do tada autohtoni, tradicionalni pejzaž i društvo nepovratno se mijenjaju, što je s jedne strane pozitivno, a s druge negativno.

Na vlasnike iz Hrvatske otpadaju otprilike dvije trećine, dok su stranci vlasnici jedne trećine stanova za odmor i rekreaciju u općini. Ne iznenađuje prevlast vlasnika iz Grada Zagreba i Primorsko-goranske županije. Na vlasnike sa stalnim prebivalištem

Tab. 7. Vlasnici stanova za odmor i rekreaciju u općini Dobrinj prema županijama/državama stalno boravka 2001.

Županija/država	Broj vlasnika	%
Grad Zagreb	265	25,75
Primorsko-goranska	236	22,93
Zagrebačka	56	5,44
Karlovačka	24	2,33
Varaždinska	14	1,36
Koprivničko-križevačka	13	1,26
Sisačko-moslavačka	13	1,26
Bjelovarsko-bilogorska	7	0,68
Brodsko-posavska	6	0,58
Krapinsko-zagorska	6	0,58
Istarska	5	0,49
Međimurska	3	0,29
Osječko-baranjska	3	0,29
Virovitičko-podravska	3	0,29
Splitsko-dalmatinska	2	0,19
Vukovarsko-srijemska	2	0,19
UKUPNO HRVATSKA	658	63,95
Slovenija	345	33,53
SR Jugoslavija	11	1,07
Njemačka	9	0,87
Austrija	4	0,39
Italija	2	0,19
DRŽAVE	371	36,05
SVEUKUPNO	1029	100

Izvor: Dokumentacija općine Dobrinj, travanj, 2001.

u županijama Središnje Hrvatske otpada čak 41,5% vikendica u općini, dok su ostale makroregije Hrvatske – osim, naravno, Sjevernoga hrvatskog primorja – vrlo slabo zastupljene. Razlog leži u većoj udaljenosti od Krka i u pojačanom interesu za posjedovanje kuća za odmor u drugim hrvatskim područjima. U strukturi stranih vlasnika uvjerljivo dominiraju Slovenci, koji su vlasnici čak više od trećine stanova za odmor i rekreaciju u općini. Najveća je koncentracija slovenskih vikendica u naseljima: Hlapa, Soline, Žestilac, Županje i Polje, a posebno treba naglasiti njihovu prisutnost u zaljevu Soline, gdje je za vrijeme bivše Jugoslavije bio smješten znatan broj radničkih odmarališta slovenskih poduzeća, pa i u tome leži razlog velikog broja slovenskih vikendaša na ovom području i njihovoj najvećoj koncentraciji na otoku.

POTREBE I PERSPEKTIVE DALJNJEG RAZVOJA TURIZMA

Nameće se pitanje treba li se u budućem razvoju turizma općine Dobrinj staviti naglasak na intenzivno korištenje ograničenih prostornih resursa tj. na masovni turizam, ili bi se, vodeći računa o suvremenom održivom razvoju turizma, trebalo promatrati prostor iskoristiti za promicanje elitnoga nautičkog, rekreacijskog

(s terenima za golf) i kulturnog turizma. Dakle, glavni konflikt u daljnjem razvoju turizma općine Dobrinj leži u nedoumici da li se orijentirati na turistički rast na bazi masovnosti, čime bi se otvorilo više sezonskih, a vjerojatno i stalnih radnih mjesta, ili razvijati model skupljeg turizma i pružiti turistima većih platežnih mogućnosti alternativu u odnosu na afirmirana središta masovnog kupališnog turizma na otoku (Malinska, Njivice, Punat, Baška).

Predloženi prostorni plan općine Dobrinj predviđa znatno proširenje kapaciteta za smještaj turista i daljnju orijentacija prije svega na masovni turizam. Predviđena je izgradnja apartmanskog naselja u predjelu Sulinj - poluotoku na sjevernoj strani zaljeva Soline te izgradnja u predjelu Meline između Čičića i Solina, gdje bi se pokušao razvijati lječilišni turizam na bazi ljekovitoga blata. Također se planira proširenje kapaciteta marine u Klimnu, što govori u prilog intenzivnoj turističkoj valorizaciji zaljeva Soline. Treba znati da se na taj način dovodi u opasnost vrlo osjetljiv tamošnji ekosustav (čisto more, tradicionalna marikultura), čijim bi se narušavanjem vrlo brzo mogle dogoditi neželjene posljedice jer je zaljev vrlo plitak i zatvoren, sa slabim dotokom morske vode iz Vinodolskoga kanala. Već duže se planira izradnja suvremene prometnice Čičići - Omišalj, čime bi se općina Dobrinj izravnije povezala s Krčkim mostom. To bi pogodovalo razvoju masovnoga turizma u uvali Soline, uz stvaranje rekreacijske zone riječke aglomeracije. Osim toga, uz spomenuti zaljev planira se i izgradnja terena za golf.

Kontradiktorne ideje o isprepletenosti dvaju potpuno različitih oblika turizma, s potpuno različitom klijentelom (i po platežnim mogućnostima i po motivima dolaska), svjedoče o nepostojanju dugoročne, jasno definirane koncepcije razvoja turizma. S jedne strane, planira se masovni oblik turizma – apartmansko naselje, izgradnja velikih hotela, a druge strane se razmišlja o proširenju marine i gradnji terena za golf kao atributima elitnoga turizma, što je nespojivo na tako malom prostoru. O razvoju ruralnoga i kulturnoga turizma, alternativnih oblika turizma sa sve više poklonika u svijetu, govori se vrlo malo ili ništa.

Prema autorovu mišljenju, trebalo bi na području općine jasno diferencirati zone masovnog i zone eventualnog elitnog turizma. Područje Šila trebalo bi se obogatiti manjim, danas popularnim hotelskim objektima, koji se svojom pojavom ne bi previše isticali u pejzažu. U zaljevu Soline mogao bi se također izgraditi hotel manjega kapaciteta ili neka vrsta dependanse (npr. u Klimnu), uz neznatno proširenje, ali znatno poboljšanje ponude postojeće marine. Za planiranje terena za golf treba provesti detaljniju ekološku studiju; generalno bi se takve ideje mogle poticati, ali nikako u blizini velikoga broja turista. Tereni za golf, kao i uređenija marina, višestruko su korisni jer bi i izvan sezone mogli zaposliti nešto lokalne radne snage na održavanju. Veliku pozornost trebalo bi posvetiti razvoju ruralnoga turizma u adaptiranim autohtonim seoskim kućama u naseljima u unutrašnjosti općine, čime bi se afirmirali domaći poljoprivredni proizvodi uz djelomičnu obnovu poljoprivrede i jačanje malog obiteljskog poduzetništva. Razvoj ekoturizma trebalo bi pratiti i širenje mreže pješačkih putova i biciklističkih staza. U svakom slučaju glavnina turističkih kapaciteta trebala bi biti u vlasništvu lokalnog stanovništva – privatnih poduzetnika.

Daljnje povećanje broja kuća za odmor također bi moglo nepovoljno utjecati na osjetljiv otočni ekosustav. Zato bi se trebala zaustaviti daljnja izgradnja, a poticati adaptacija napuštenih starih kuća i gospodarskih objekata u tradicionalnom stilu, pogotovo u naseljima u unutrašnjosti općine.

Sama ambijentalna povijesna cjelina Dobrinj trebala bi se također obnoviti u autohtonom stilu, čime bi se moglo mnogo starih kuća pretvoriti u apartmane za smještaj zahtjevnijih turista većih platežnih mogućnosti. Time bi se stvorili uvjeti i za razvoj kulturnoga turizma, izuzetno važnog za očuvanje autohtonog identiteta u uvjetima ekspandirajuće globalizacije.

ZAKLJUČAK

Na temelju iznesenog može se konstatirati da je, u usporedbi s ostalim općinama/gradovima na otoku Krku, turizam općine Dobrinj, gledano kroz receptivni dio turističke ponude i kvantitativna obilježja turističke potražnje, relativno slabo razvijen. S druge strane, prema broju stanova za odmor i rekreaciju općina Dobrinj i apsolutno i relativno ubraja se među vodeće općine/gradove na Krku. Nakon stagnacije uzrokovane ratnim prilikama (1991.-1995.), od sredine 90-ih uočljiv je pozitivan trend povećanja i smještajnih kapaciteta i turističkoga prometa. Relativno gledajući on je najveći na cijelom otoku Krku.

Tri skupine analiziranih prostornih posljedica turizma kao faktora preobrazbe imaju različito značenje u razvoju općine Dobrinj. Iako turizam nije jedini faktor koji je utjecao na prerazmjestaj stanovništva, njegova je uloga u navedenom procesu nezaobilazna. Analiza je potvrdila diferenciran demografski razvoj naselja uz more i naselja u unutrašnjosti općine. Premda je za općinu karakteristična nepovoljna demografska slika, sva 4 naselja uz more bilježe porast stanovništva u posljednjem međupopisnom razdoblju (1991.-2001.).

Proces socioekonomskoga prestrukturiranja zahvatio je sva naselja općine pa se može zaključiti da prema tempu odvijanja tercijarizacije općina Dobrinj ne zaostaje za ostalim općinama/gradovima na otoku. Intenzivnija promjena postotnog udjela zaposlenih u trgovini, ugostiteljstvu i turizmu u razdoblju 1971.-1991. prisutna je u naseljima zapadnog dijela općine koja gravitiraju k Malinskoj. To pokazuje da proces socioekonomskoga prestrukturiranja stanovništva nije pratilo istodobno jačanje funkcije rada u samoj općini, nego je stanovništvo bilo prisiljeno odlaziti na posao u jače otočne centre.

Intenzivna izgradnja novih kuća za odmor i rekreaciju te adaptacija i prenamjena starih kuća u posljednjih 30-ak godina utjecala je na snažnu transformaciju naselja općine Dobrinj. Indeks povećanja broja i površine vikendica u razdoblju 1971.-1991. bio je među najvećima na otoku. Intenzitet procesa povećanja, pogotovo površine vikendica, pokazao se proporcionalan s blizinom mora. Zabilježena je i vrlo visoka zastupljenost slovenskih vikendaša, koji su vlasnici više od trećine vikendica u općini, što predstavlja najveći udio slovenskih vikendaša na otoku Krku.

Od sve tri analizirane posljedice turizma u općini Dobrinj najjače je naglašena njegova uloga u transformaciji naselja, zatim u diferenciranom demografskom razvoju

naselja uz more i naselja u unutrašnjosti te konačno u općinskom gospodarstvu zbog slabe funkcije rada. Iz ovoga proizlazi da se već sada turizam može prepoznati kao nosilac preobrazbe općine Dobrinj, iako njegova uloga nije toliko naglašena kao u turistički razvijenijim općinama/gradovima otoka Krka. Sukladno planovima, može se očekivati daljnji razvoj turizma u općini, pri čemu je važno da on bude u skladu s održivim razvojem.

POZIVNE BILJEŠKE

1. Zanimljivo je spomenuti da je prostor Dobrinjštine do 1956. bio organiziran kao zasebna općina koja je prestala postojati formiranjem jedinstvene općine Krk.
2. Održivi razvoj može se definirati kao razvoj koji ne dovodi do propadanja i iscrpljivanja resursa na kojima se temelji taj razvoj (I. Kunst, 1997).
3. Teško je vjerovati da se u razdoblju 1991.-2000. broj stanova za odmor i rekreaciju u općini Dobrinj smanjio sa 1279 na 1029, pogotovo ako se ima na umu da se broj vikendica u razdoblju 1971.-1991. povećao više od 7 puta (usporedi tab. 6 i 7). Može se pretpostaviti da je riječ o neprijavljenim stanovima za odmor i rekreaciju, pa se stvarno stanje na terenu bitno razlikuje od podataka poreznih organa Općine Dobrinj.
4. Čičići i Soline izvorno su također bili naselja u unutrašnjosti jer su im jezgre oko 1 km udaljene od mora, ali su se s ekspanzijom turizma približili moru pa ih se danas ubraja u obalna naselja.
5. Zbog povijesnih razloga Dobrinj (nekada frankopanski kaštel) često se svrstava u 5 srednjovjekovnih otočnih kaštela (zajedno s Krkom, Omišljem, Vrbnikom i Baškom).
6. Klasifikacija turističkih naselja uključuje tri kategorije: turistički gradić i turističko selo te neturističko mjesto (P. Novosel-Žic, 1986a). Osnovni kriterij ovakve podjele jest stupanj socioekonomske preobrazbe (udio stanovništva zaposlenog u tercijarnom sektoru, odnosno u turizmu i ugostiteljstvu) te struktura smještajnih kapaciteta. Tako su turistički gradići naselja s visokim udjelom stanovništva u trećem sektoru i s kompleksnijom strukturom smještajnih kapaciteta (i osnovni i komplementarni), a turistička sela naselja sa slabijom socioekonomskom preobrazbom i s jednostavnijom strukturom smještajnih kapaciteta (prevlast kućne radinosti, tj. privatnog smještaja). Neturistička su mjesta naselja u kojima postoji pojava turizma (nekog od oblika turističke receptive), ali je ona slabo izražena. Takva naselja ne moraju voditi statistiku o turističkom prometu, pa se "njihovi" turisti evidentiraju u najbližem turističkom mjestu. Upravo zato se sva statistika o prometu turista i smještajnim kapacitetima u općini Dobrinj vodi kroz naselja Šilo i Klimno. Iako je prema postojećoj klasifikaciji i Dobrinj turističko mjesto D razreda, službena ga statistika (još) ne izdvaja kao zasebno turističko mjesto.
7. Razlog izvanredno naglog povećanja broja postelja u smještajnim kapacitetima općine Punat (pogotovo u intervalu 1997.-2000.) ne leži u intenzivnoj izgradnji novih smještajnih kapaciteta, nego u uvrštavanju kategorije "luke nautičkog turizma" u okvire smještajnih kapaciteta. Tako je zbog poznate marine općina Punat zabilježila značajan napredak u broju postelja posljednjih godina.

LITERATURA

- Alfier, D., 1987: Uzroci i posljedice pretjerane izgradnje kuća za odmor i rekreaciju na području Jugoslavije, *Turizam* 6, 165-171.
- Kunst, I., 1997: Turizam – sektorska studija, u: Nacionalni program razvitka otoka (ur. Nenad Starc et. al.), Ministarstvo razvitka i obnove RH, Zagreb, 127-158.
- Mikačić, V., 1994: Otočni turizam Hrvatske, *Društvena istraživanja* 4-5, 517-529.
- Nejašmić, I., 1998: Croatian Islands: the Role of Demographic Features in Tourism Development, *Hrvatski geografski glasnik* 60, 17-30.
- Nejašmić, I., 1999: Uloga turizma u diferenciranom demografskom razvitku otočnih naselja: primjer srednjodalmatinskog otočja, *Hrvatski geografski glasnik* 61, 37-52.

- Novosel-Žic, P., 1980-1981: Kuće za odmor na otoku Krku, Rađovi GO 15-16, 13-23.
- Novosel-Žic, P., 1986a: O nekim kriterijima izdvajanja turističkih naselja otoka Krka, Geografski glasnik 48, 137-147.
- Novosel-Žic, P., 1986b: Neki pokazatelji centralnomjesne organizacije otoka Krka, Rađovi GO 21, 29-37.
- Novosel-Žic, P., 1987: Otok Krk od trajekta do mosta (socijalno-geografska transformacija), Krčki zbornik i Savez geografskih društava Hrvatske, Krk - Zagreb.
- Novosel-Žic, P., 1996: Dobrinjsko područje: s posebnim osvrtom na demografski razvoj, Krčki zbornik 35, 19-44.
- Rogić, V., 1961: Krk - osobine i postanak današnjeg pejzaža, Geografski glasnik 23, 67-101.
- Smoljanović, M., Smoljanović, A., Nejašmić, I., 1999: Stanovništvo hrvatskih otoka, Zavod za javno zdravstvo, Split.
- Turčić, B., 1996: O tradicionalnoj upućenosti Šila na more, Krčki zbornik 35, 119-128.
- Turk, H., Mirković, D., 1993: Trajekti u turističkoj valorizaciji kvarnerskih otoka, Geografski glasnik 55, 135-149.

SUMMARY

Tourism as a Transformation Factor of Dobrinj Municipality

by

Vuk Tvrtko Opačić

In its economic development the island of Krk in the northern part of the Croatian Littoral is markedly directed to tourism. Tourism is also the main factor of socio-economic transformation, especially in municipalities/towns Baška, Malinska-Dubašnica, Krk and Punat. In modern tourist development of the island of Krk, which has already lasted four decades, Dobrinj municipality, located on the north - eastern side of the island, has long been out of the way of a more significant tourist development. The reasons are bad traffic connections, underpopulation and a periphery position in relation to the administrative centres. But, in recent years, the idea about tourism as the bearer of future development has started to be realised, as well as that about tourism as an activity which could try to slow down, and, maybe, stop the negative trends of depopulation - the principal demographic process in the municipality, and also the trends of general economic lagging as the consequence of a peripheral development.

The principal tourist areas of the municipality are Šilo, the bay Soline and the municipal centre Dobrinj. Taking into consideration the receptive part of tourist offer and quantitative features of tourist demand, the tourism of Dobrinj municipality is still relatively underdeveloped. On the other hand, according to the number of second homes, Dobrinj municipality absolutely and relatively belongs to the leading municipalities/towns on the island of Krk. After the stagnation caused by the war circumstances (1991-1995), since the middle ninties there has been a positive trend of accommodation capacities (number of beds) and tourist flow (number of overnights). Three groups of the analysed consequences of tourism influence as a transformation factor of Dobrinj municipality: a role in demographic

development, that in economy, i. e. in population socio-economic restructuring, and that in settlement transformation have shown various significance in the municipality development.

The analysis has shown a differentiated demographic development of the municipality coastal and inland settlements. Although an unfavourable demographic picture is characteristic for the whole municipality, in the last intercensus period (1991-2002) all 4 coastal settlements registered a population increase.

The process of socio-economic restructuring has been spread to all settlements of the municipality, so we can conclude that, according to the tempo of the tertiary sector strengthening, Dobrinj municipality does not lag behind the rest of the municipalities/towns on the island. A more intensive change of the percentage of the employed in retailing, catering and tourism in the period 1971-1991 can be found in the settlements of the western part of the municipality gravitating to Malinska. It shows that the process of socio-economic restructuring was not followed by the work function strengthening in the same municipality, but the population was obliged to go to work to stronger insular centres.

In the last thirty-odd years an intensive construction of new second homes, then adaptation and conversion of old houses have influenced a strong transformation of Dobrinj municipality settlements. The index of the increase of the number and floor space of the second homes in the period 1971-1991 was among the largest on the island. The increase process intensity, especially that of the second home floor space, was proportional with the closeness of the coast. A great presence of the Slovene weekenders was registered. They own more than a third of the second homes in the municipality, which represents the largest share of the Slovene weekenders on the island of Krk.

Out of the three analysed tourism consequences in Dobrinj municipality, its role in settlement transformation is most intensively manifested, then that in a differentiated demographic development of the coastal and inland settlements, and, finally, that in the municipal economy dynamisation. Consequently, even now tourism can be recognised as the bearer of Dobrinj municipality transformation, although its role is not so marked as in the municipalities/towns on the island of Krk in which tourism is more developed. Consonant with the plans, further tourism development can be expected in the municipality, in which process it is important that tourism development is in concordance with sustainable development.

Primljeno (Received): 23 - 6 - 2002

Prihvaćeno (Accepted): 23 - 10 - 2002